

Föreningen Gamla Carlsrona

Medlemsblad

Kaulskroniten

1:2013

Redaktören har ordet

Välkomna till Kaulskronitens 28:e årgång!

I förra numret av Kaulskroniten smög sig vissa felaktigheter in på sidan 17. Christian IV kallades XI och dessutom var det Christian II som kallades ”Tyrann”. Tack till Lars Carmén som påpekade felaktigheten.

Vi har, och det gläder mig, fått in flera längre artiklar, som väntar på publicering i framtiden. Ha tålmod snälla författare Ni är inte bortglömda.

Ni, kära läsare, har väl uppmärksammat att vår årsbok 2012 har undertecknad som författare? Detta är ett önskemål från många medlemmar, under de 37 år jag haft förtroendet ingå i styrelsen, som jag därmed uppfyllt. Mottagandet blev fantastiskt och trots att vi inte annonserade i medlemstidningen har boken haft en strykande åtgång. Här vill jag tacka för de fantastiska recensioner jag fått i pressen och för alla julkort, brev och telefonsamtal med stor uppskattning.

Först några tillägg till nr 2. 2012. Anders Källkvist meddelade mig Kungsmarksstens slutgiltiga öde. Den sprängdes 1964! (Anders Källkvist tillhör Wittus Anderssons släkt i rakt nedstigande led.) Hedvig Eleonorakyrkan och omgivande kyrkogård låg vid Drottninggatan/Köpmansgatan och ingen annan stans. I allt skrivande om klockstapeln vid Kyrkogatan hade ”Tyckfelsnisse” varit i farten på sid. 10. Bilden sid. 11 var ritad av Rolf Ekman, efter förlaga av Jonas Wiseén.

Kände Ni igen fastigheten på den gamla bilden på baksidan förra medlemstidningen? Om inte kommer här ett foto på samma fastighet från mitten av 1940-talet. Då låg KBS och Eli Ekströms butiker här och i fastigheten närmast till vänster minns vi Billighetsaffären. I bakgrunden Hattfabrikens skorsten och ovan, t.v. sticker Skandiabiografens tak ut med sina neonslingor. 1988-89 revs fabrikk skorstenen av en underentreprenör till Skanska. 1988 hade Skanska sålt hattfabriken till HSB som fick nya kontorsutrymmen om ca 900 kvm på andra våningen i byggnaden. Cirka en meter av skorstenen sparades som uterum och rastställe för personalen.

Medlemmen Ulla-Britt Skansfors ringde mig och fick en del uppgifter om Hoglands parks gamla staket. I det trevliga samtal som då utspann sig, berättade hon bl.a. att hon var en av de sista som födde barn på Möllebackens gamla barnbördshus, (Karlskrona förlossningshem) vars verksamhet upphörde 1 april 1952.

Datomet för nedläggningen av gamla BB vet jag att många, som i likhet med mig själv är födda där, gärna noterar. Jag vill tacka henne för den uppgiften, med en bild från Borgmästaregatan nr 8 till höger och huset som låg där Stadsbibliotekets vinkelbyggnad med Erik Langemarks trappa nu finns. Där hade Ulla-Britt nämligen vuxit upp. Bilden är från tidigt 1940-tal. Observera rälsen i smågatstenen. Spårvagnen upphörde i maj 1949 (inte dec, som tidigare angivits).

Marinflyget.

Nästa år kommer marinmuseet med sin storartade ubåtshall att invigas. Jag har en liten bön om något jag tror skulle göra museet till en stor världsattraktion. Flytta hit åtminstone ett av marinens gamla sjöflygplan och sätt i ena hangaren, med text och bildplanscher över K2, marinflygbasen på Stumholmen, längs väggarna.

Under kriget fanns såväl ombyggda gamla Dristigheten, som flygplanskryssaren Gotland, förutom basen på Stumholmen för sjöflygplanen. Torpedkryssaren Jacob Bagge och Vedettbåten nr 19 servade planen med bränsle och översyn ute till havs.

På bilden till vänster lyfter ett av marinens plan från Gotlands däck!

Marinflyget i Karlskrona borde få ordentlig uppmärksamhet vid Marinmuseet.

Lindvallgården vid Skåningabryggan

Hösten 1949 revs Lindvallgården eller gamla Garvaregården. Namnet är efter garvaren Carl-Johan Lindwall som ägde den runt 1850. Den stora gården med många lägenheter låg längs med Sjöbacken, det vill säga Västra Köpmansgatans backe från korsningen med Bryggaregatan ned till nuvarande Borgmästarekajen. Gården hade fram tills då kajen och gatan tillkom, på 1860-talet, sjötomt. Även den gamla Högbergstrappan mynnade på den tiden direkt ut i strand och båtplatser. På rivningsbilden ser vi det välkända motivet, Café Solhem försvinna. (Se bild sid 7 föregående nr.)

Fotot till vänster visar samma motiv före rivningen. Kajen byggdes ut under 1860-70-talet. Strandlinjen gick tidigare strax utanför staketet.

Lindvallgården bestod av ett gytter småhus och trappuppgångar till de ca.40 lägenheterna, som många bestod av ett rum utan kök. 3-4 familjer fick enas om ett kök och detta så långt fram i tiden som 1940-talet.

Överst på nästa sida syns byggnaderna sett från Bryggaregatan. Gårdens äldsta delar var från 1680-talet. Den större byggnaden ändar i en sluttande del ner mot havet. Denna påbyggnad uppfördes 1876. Lillstugan kallades det mindre huset i hörnan mot Bryggaregatan och in genom porten, nr 19, kom man till Övre gården, Mellangården och Bakgården. Mitt på gården fanns en inhägnad trädgård. Från övre gården ledde en gång ned mot kajen. Äldre boende hade ett namn på denna, ”Munkagränden”. Troligen var den sedan tidigt avsedd som evakueringsväg vid brand.

Det var märkligt att dessa tättbebodda hus klarade sig utan våldeld. Först på 1920-talet ”moderniserade” man med järnspisar. Det berättas om fru Elin Roos, som bott i huset under 60 år. Hon vägrade befatta sig med nymodigheten järnspis och använde sin trefot och eldade ovanpå spisen. Den stora spiskåpan och imluckan tog emot röken och Elin bodde nöjd kvar tills huset skulle rivras. Nedan en bild på gården sedd från kajen.

”Spikapellegården” som låg vid Hantverkaregatan.

1938 revs en av stadens äldsta byggnader ja t.o.m. äldre än själva staden. Byggnaden i hörnet mot Styrmansgatan visade sig vid rivningen vara nummerad. Över dörrarna fanns bokstaven K och latinska siffror. Denna del av staden klarade sig i branden 1790 och märkningen kom säkerligen från då huset, i delar, flyttats hit från Ronneby. Innevånarna i Ronneby fick ju fönster och dörrar transporterade till Karlskrona med tvång av kronans manskap och beordrades komma efter med själva byggnaden.

Det säregna namnet på det gamla barockbostadshuset på bilden ovanför kom sig av att här på tidiga 1800-talet bodde en man, kallad Pelle, som köpte upp metallskrot och då särskilt kasserad spik från örlogsvärvet. Hur ärlig denna syssla var vill jag inte spekulera i, men det finns på pränt, att det påtalades på 1760-talet inne på varvet, att det förekom ”ofog att stjäla spik”. (På sid. 96-97 i årsbok 2006, ”Länkar till det förflutna”, berättar vår kunnige medarbetare Ingemar Fredriksson om Spikapelle).

Brädbodgatan

Om själva Hantverkaregatan kan berättas, att branden 1790 förstörde all bebyggelse, från Tre Kronors backe, (Ristorgsbacken i dag) fram till Skepparegatan. Efter branden uppkom namnet Brädbodgatan, som här lämpligen kan få sin förklaring. Inför vintern stod befolkningen utan skydd mot frost och väta varför provisoriska träbodgar sattes upp, som tillfälliga bostäder. Dessa var gjorda av enkla brädor. Namnet Brädbodgatan levde sedan i folkmun kvar, vad gällde Hantverkaregatan, ända fram till 1900-talet. Stadsbranden utbröt 17 juni 1790 kl. 4 e.m. Mer än 2000 personer blev hemlösa.

Välkända livsmedelskedjan Andrén's, med flera butiker i staden, är i dag försvunnen. August Andrén startade sin verksamhet här i Spikapelligården 1884. August Andrén var född i Eringsboda 1863 och dog, 75 år gammal, 26 juli 1938. När stenhuset byggdes snett över gatan grundade August stadens då förnämsta speceri- o delikatessbutik där.

Bilden överst på nästa sida visar Hantverkaregatan från hörnan mot Gasverksgatan. Huset närmast i bild liksom hela Gasverksgatan är borta idag. Husen t.v. efter denna byggnad finns kvar och tillhör den bebyggelse som skonades från stadsbranden. I fjärde huset från hörnan låg mellan 1865 och 1907 dövstumskolan. Skolan som startats på Västerudden 1859 hade ett stort upptagningsområde med ett 40-tal elever från hela Blekinge och även några från Småland och Skåne. De döva fick här förutom teoretisk skolgång lära praktiska sysslor som skradderi, skomakeri, snickeri, vävnad och sömnad, virkning, stickning och att göra korg- och spånadsarbeten. Föreståndare var fru Sophie Wilkens. 1877 efterträddes hon av fröken Sophie Ulfsparré fram till nedläggningen.

På bilden nedan, i gallionsbildhuggaren Johan Thörnströms hus på Västerudden startade dövstumskolan verksamheten men flyttade redan efter 7 år till större lokaler vid Hantverkaregatan (= huset bakom lyktstolpen med långsidan mot gatan).

Släkten "Rajalins" ursprung

Det kom ett uppskattande brev från medlemmen Solveig Lütz i Örebro som berättade att hennes pappa, Nils Nilsson, arbetade i panncentralen i Kungsmarken på 1970-talet. Apropå stenen som jag berättat om, i de två senaste numren, ställer Solveig en fråga som jag öppet vill besvara här då jag tror flera kan vara intresserade av svaret.

Solveig berättar om sitt stora intresse för Gustaf III och hans samtid. Med sin fråga skickar hon fotostatkopier ur en bok "Prinsar på resa". Där står att läsa: "efter offentlig bön och lovsång i kungens rum och avsked av amiralitetskollegiet, landshövdingen,

magistraten och stadens äldste kunde avresan från Carlscrona ske den 23 maj. Viceamiralen Rajalin och landshövdingen följde kungens svit till Smålandsgränsen och en halv mil red borgerskapets kavalleri framför kungens vagn och avslutade eskorten med två gevärssalvor”.

Detta stämmer gott med stenens historia. Man kan tänka sig saluten på platsen varefter måltiden intas.

Solveigs fråga är; ”Vem var Landshövdingen (1771) och vad hette Rajalin i förnamn”?

Författaren till boken har gjort ett vanligt misstag. Han borde skriva vice amiralen, landshövdingen Rajalin. Friherre Johan von Rajalin, viceamiralen var även landshövding 1769-1783.

I boken ”Länkar till det förflutna” (årsbok 2006) kan vi läsa om ”Rajalinskans gård” och fadern Thomas von Rajalin. Jag vill tillägga något om denne Thomas von Rajalin och släkten Rajalins, tidigare opublicerade ursprung.

Thomas Johansson Rajalin föddes i Finska Rajala i oktober 1673 som son till pastorn Johan Rajalinus (efter orten). (*Uppgift enl. Riddarhusets genealogiska förteckning, foto på vapenskölden här intill.*)

1688 började han sin utbildning som timmerman i London och deltog i flera sjöslag.

1699 blev han styrman i Sveriges flotta, hamnade i Carlscrona, där han så småningom slutade som vice amiral. (1741).

Thomas v. Rajalin producerade även ett bokverk om navigation och skeppsbyggeri. Dessa läroböcker (2 delar) blev efter Rajalins död av konungen (Fredrik år 1750) ”stadfästade för begagnande inom flottan”.

Bokverket utgavs av boktryckaren Johan Ludvig Happenius (verksam 1726-1737) på Karlskronas första boktryckeri, ”Kongl. Amiralitetsboktryckeriet”.

Thomas von Rajalin deltog i de många sjökrigen under 1700-talet och det skrivs om honom att: ”af sin konung fick han skyldbref, sedan hans många storverk adlat honom”. Thomas var gift och fick med hustrun, skeppardottern Botilda Hallongren, sex barn, varav ett var ovan nämnde Johan, som även han blev v. amiral och dessutom landshövding i Blekinge. Paret Rajalin bodde på Konstapelsgatan 11. Hustrun Botilda avled redan 1727.

29 november 1738 gifte den då 65-årige Thomas om sig, med endast 14 år gamla Maria Birgitta Fust (1724 -1804). De var, som man nu för tiden säger, ”tvungna” gifta sig. I dag hade nog Amiralen åtalats som pedofil, hur fin herre och adelsman han än var, men på den tiden var det inte ovanligt att män med ställning gifte sig med mycket yngre flickor som på det viset hade sin framtid tryggad. (Om henne, ”Rajalinskan”, kan Ni läsa mera i årsbok 2006, ”Länkar till det förflutna”. Där berättar Ingemar Fredriksson under rubriken ”Rajalinskans gård”.) Maria Birgitta var dotter till smedjeskrivaren på varvet David Fust. Redan i januari månad 1739 föddes parets första barn.

Som chef för flottan under finska krigsexpeditionen 1741 var Thomas ombord på amiralsskeppet Ulrica Eleonora. Flottan blev under denna expedition hårt drabbad av epidemier. Döden är känd för sin rättvisa att behandla alla lika och bland de många som drabbades fanns även flottans ledare Thomas von Rajalin. 4 september 1741, vid Aspö-gaddarna utanför Fredriksham, avled han.

Efter jordfästning i Amiralitetskyrkan fördes stoftet med en slup till Nättraby för gravsättning varvid salut om 16 skott avlossades två gånger. Knappt en månad efter hans bortgång födde den 17-åriga änkan en dotter, Brita Christina.

Vapenskölden på bilden på föregående sida finns i Amiralitetskyrkan.

Sunnavägen

Sunnavägen är, vilket jag beskrev i förra numret, en av stadens yngre gator men bebyggelsen förändras ständigt. På bilden ovan planas det ut och sprängs i berget som låg mellan stiftelsen ”Hemmet” vid Landsvägsatan och då ganska nyanlagda Sunnavägen.

Några grävskeppor fanns inte och bilden från 1920-talet visar hur stenen på den tiden lastades och forslades bort. Här uppfördes E. Sjögrens bilaffär och Volvo serviceverkstad. Bland de verksamheter som senare förekommit här var bland annat Jysk bosättningsaffär.

På bilden nedan får en mjölkbil från Sturkö just service. Bilden är tagen under krigsåren vilket framgår av gen-gasaggregatet bakom hytten på lastbilen.

Byggnaden är numera riven och anledningen att jag vill ta med dessa båda bilder från Sunnavägen är att

det just under gångna höst- och vintermånaderna 2012-13 uppförts en större bostadsbyggnad här som skall komplettera äldreboendebebyggelsen vid "Hemmet".

Den " Röde hanen"

Avslutningsvis vill jag visa ett gammalt vykort från sekelskiftet 18-1900, på uppfarten till Allatorps gård, en av de många gamla herrgårdar som finns norr om staden. Lördagen den 29 december 2012 eldhärjades gården och slakteriet som i senare tid anlagts vid fastigheten. Slakteriet brann ned.

Som alltid, historiska hälsningar och tillönskan om ett gott nytt verksamhetsår!

Önskar Ni läsa mera från min "penna" ber jag få rekommendera årsboken 2012 "Betjäntens pojke". Passa på innan den är slutsåld!

**Eder
Sten A. Petersson**

Bernhard Langton

Familjen, fastigheten och firman

I samband med Lövmarknaden 2012 så gick jag in till Turistbyrån i Karlskrona och såg då en bok med titeln "Lära för livet – Centrala Verkstadsskolan i Karlskrona". Boken väckte mitt intresse eftersom min morfar Bernhard Langton hade varit ordförande i styrelsen för Karlskrona Stads Yrkesskola. Mycket riktigt fanns det noterat att han var ordförande under tiden 1939-58 dvs i 19 år. Dessutom fanns det en bild i boken från en middag på Stadshotellet 1952 som arrangerades för att fira invigningen av Centrala Verkstadsskolan. På fotografiet fanns såväl Bernhard Langton som hans hustru Anna med bland gästerna.

På midsommarafton 2012 åkte jag ut till midsommarfirande på Aspö hos goda vännerna Helge och Inga Lindkvist. Jag visste att Helge gått på Yrkesskolan och att Bernhard Langton tillsammans med rektorn O W Andersson undertecknat Helges avgångsbetyg med "A. Bernhard Langton". Därför nämnde jag att jag köpt boken om CVK och självfallet hade Helge ett eget exemplar. Helge visade mig sedan ett nummer av Kaulskroniten (1:2011) i vilket fanns två bilder av den sk Langtonska fastigheten som min morfar låtit bygga för egen räkning och som också var mina morföräldrars hem under många år. Jag döptes för övrigt i mitt morföräldrahem av amiralitetspastorn Carl Ossian Elmgård 1952.

Helge erbjöd mig häftet på stående fot men jag ville inte bryta hans svit av "Kaulskroniten". Helge åtog sig då att fråga redaktören om jag kunde få ett eget exemplar. En kort tid senare kom det aktuella numret tillsammans med ett trevligt brev från Sten A. Petersson och jag blev medlem i Föreningen Gamla Karlskrona.

Detta är en kort bakgrund och anledningen till att jag nu själv fattat pennan för att bidra med en artikel som skall handla om Bernhard Langton och hans familj och verksamhet i Karlskrona.

Vi börjar med en mycket märklig händelse som inträffade 1993. Min äldste kusin Bo Langton (1939-2010) gick då in på ett café i Ronneby och upptäckte av en händelse att **Sydöstran** låg uppslagen på ett bord. Han blev mycket förvånad när han såg en artikel med rubriken ”Langtonska huset och firman”. Eftersom artikeln är synnerligen välskriven och skribenten **Åke Ulvesjö** uppenbarligen varit mycket initierad återges artikeln här i sin helhet med Sydöstrans tillstånd. Tyvärr gick Åke Ulvesjö bort för några år sedan. Det hade varit intressant att fråga honom hur han gått till väga för att få fram alla uppgifter.

”Langtonska huset och firman

En firma i Karlskronaregionen, att lägga på minnet, är Aktiebolaget Langton.

Företaget grundades 1934 av ingenjör A. Bernhard Langton. Erfarenhet i branschen skaffade Langton genom anställning vid AB Skånska Cementgjuteriet 1907-1933. Därav som chef för Karlskronaavdelningen åren 1912-1933 med distrikt omfattande Blekinge- och Kalmar län med Öland. I rörelsen ingick cementvarufabriker i Karlskrona, Kalmar, Vassmolösa och Ettebro. Tillverkningen omfattade betongrör, olika slags gjutna trappsteg med mera. Under Langtons ledning stod Skånska Cementgjuteriet för uppförande av husbyggnader för bostäder och industrier, vattenkraftsanläggningar, vattenreservoarer, reningsanläggningar för vattenverk, septictankanläggningar, brobyggnader, kajbyggnation, tunnelsprängningar och omfattande pålningsarbeten.

Med vad all denna erfarenhet gav A. Bernhard Langton såg han sig om för att starta egen firma. 1933 lämnade Langton sin anställning vid Skånska cementgjuteriet. Han förkovrade sig ytterligare i betongbranschen i Tyskland. Under vintern 1934 studerade han där vid en av landets modernaste och förnämsta cementvarufabriker, nämligen Gebrüder Friesecke i Berlin. Här var han i tillfälle att ingående studera deras olika maskiner och formar samt olika metoder för tillverkning av cementrör och betongkulvert samt trappsteg, golvplattor med flera varuslag. Langton inköpte sedan från Tyskland moderna maskiner och uppförde år 1934 en modern cementfabrik i Tving, cirka två mil nordväst om Karlskrona. Allt efter de gjorda erfarenheterna i Tyskland.

Fabriksbyggnaden uppfördes med måtten 20*35 meter och försågs med moderna maskiner och formar, transformatorstation, vattenledning, centraluppvärmning och värmekammare, spår- och traversanordningar med stor räckvidd. Efter de bestämmelser som fanns från bland annat Kungl. Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen tillverkades all slags cementrör och betongkulvert. Muffrörbestämmelser för sådan tillverkning var utfärdade av Kommunala Tekniska Föreningen.

Bland hus och anläggningar som uppfördes kan nämnas Möbelbolagets byggnad vid Parkgatan i Karlskrona. Rundradiostation i Karlskrona. Två styck skyddsrum åt drätselkammaren i Karlskrona. Karlskrona-Växjö järnvägsbussgarage vid Borgmästarekajen mitt emot Långöbronns fäste vid nämnda kaj. För övrigt kan bland mängder av projekt nämnas. Brobyggnad vid Kockums Järnverk. 20 barackbyggnader åt försvaret och för att hårdra det hela: urinbrunn för Edestads gård och åt fattigvårdsstyrelsen i Karlskrona ett sjukhus. Hela sydöstra Sverige var marknad för Langtons verksamhet.

Ingenjör Langtons duglighet togs även i anspråk för kommunala förtroendeuppdrag och han var under sin levnad ordförande i Karlskrona stads skolor för yrkesundervisning, värderingsman för Sveriges Hypoteksförening liksom för Städernas allmänna brandstolsbolag. I tidigare stadium var Langton ledamot av Karlskrona stadsfullmäktige, ordförande i lönenämnden samt vice ordförande i byggnadsnämnden. Det sågs alltså upp till en framstående industriman. Kring 1930 lät Langton uppföra för privat räkning ett bostads- och affärshus på Pantarholmen. Det uppfördes med två vinklade huskroppar. Den ena tvärs Holmgatan medan den andra följde Östergatan ut till skärningen med Sunnavägen. I spetsvinklingen till denna skärning uppfördes en envånings altanbyggnad med affärslokaler. Längst bort mot huvudbyggnaden fanns en liten speceriaffär och 1935 öppnade köpman Fredrik Karlsson i återstående affärslokaler cykelaffären Wici-centralen. Langton hade själv lägenheten som vette mot altanen som sommartid hade grönskande spaljebågar av rör. I norra hörnet av huvudbyggnaden hade Langton sitt kontor, alltså hörnet av Östergatan-Holmgatan. Åt Holmgatan med ingång från fördjupad trappavsatts fanns Inga-Lisa Törnqvists damfrisering.

I ny stadsplan fanns Langtonska husets tomtmark utlagd till parkmark. Meningen var alltså att riva huset men efter vädjan köpte kommunen huset och renoverade det. Altanbyggnaden med underliggande affärslokal revs och därmed försvann en karakteristisk del av byggnaden. En stor del av rivningsbeslutet fattades på grundval att det var svårt att hålla altantaket tätt.

Slutomdömet om A. Bernhard Langton måste vara: en ihärdigt arbetande människa som med sin personliga duglighet hade en strävan framåt att från anställning taga eget initiativ och skapa något självägande vilket gav förtroende i olika samhällsskikt. Det ena ger det andra resultatet.”

Åke Ulvesjö

Sydöstran 1993

Efter den 20 år gamla artikeln av Åke Ulvesjö i Sydöstran fortsätter jag nu och berättar om..

Bernhard Langton Familjen, fastigheten och firman

Bernhard Langton föddes den 27 februari 1886 i Riseberga församling i Kristianstads län. Han gifte sig den 1 november 1909 i Karlskrona stadsförsamling med Anna (1890-1982) som kom från den välkända Karlskronasläkten Lindvall. Annas far Arvid Lindvall (1856-1936) hade bland annat varit bryggeriägare och köpman. Anna hade en farbror som hette Axel E Lindvall (1852-1931) som gett namn till Nättrabybåten ”Axel”. Axel E Lindvall ägde Havgården i Nättraby och var riksdagsman. Han var också initiativtagare till järnvägen Nättraby-Alnaryd-Älmeboda Järnväg (NAÄJ) i folkmun kallad ”Krösabanan”. Vidare hade Anna en faster som hette Edla Lindvall (1862-1940) som var gift med Ernst Nyman som startade herrekiperingen på Ronnebygatan. Anna hade också en kusin som var gift med en syster till Anna och han hette Carl Edvard Lindwall (1899-1978). Carl E Lindwall, som alltså valt att använda ett dubbelt w i sitt efternamn,

var byggnadsentreprenör och drev företage AB Carl E Lindwall under många år.

I början av sitt äktenskap bodde Bernhard och Anna Langton i en fastighet i korsningen av Landsväggsgatan – Bagaregatan på Pantarholmen. Huset ligger fortfarande kvar. Omkring 1919 flyttade de till det palatsliknande huset på Östra Prinsgatan 22 som byggdes 1906 av byggmästaren Zachrisson efter ritningar av arkitekten August Strehlenert. Så småningom fick de lägenheten högst upp med utsikt mot Södra Smedjegatan och Östra Prinsgatan. Min mor Maud föddes där 1923.

På fotot till vänster från

1920 ser vi äldste sonen Börje Langton (1918-1998) utanför huset.

Från balkongen hade familjen en vacker utsikt och bilderna tagna den 8 juni 1919

visar att man kunde se hela vägen bort mot högvakten och mot mastkranen.

Som framgår av artikeln i Sydöstran var Bernhard Langton chef för Skånska Cementgjuteriets Karlskronaavdelning. Kontoret låg på Bredgatan 3 och **bilden** nedan visar kontorsbyggnaden.

Bernhard Langton köpte på 1910-talet en tomt på Sjuhalla för sommarboende. Han uppförde 1916 en sommarstuga som byggdes ut 1919. Markinnehavet utökades 1927. På den tiden kunde familjen antingen åka båt dit eller också med bil som var en T-Ford som fick ställas på Sjuhalla Gård. Därifrån fick man gå en lång sträcka. Det fanns ingen väg ut till Verstorpsnäset.

Eftersom Bernhard Langton var relativt ensam om att vara bilägare vid denna tidpunkt blev han en drivande kraft för att anlägga en väg hela vägen ut till sommarhuset. Nere vid vattnet fanns ett båthus och en liten hamn.

På bilden nedan ses alla barnen Langton den 16 augusti 1931 tillsammans med två

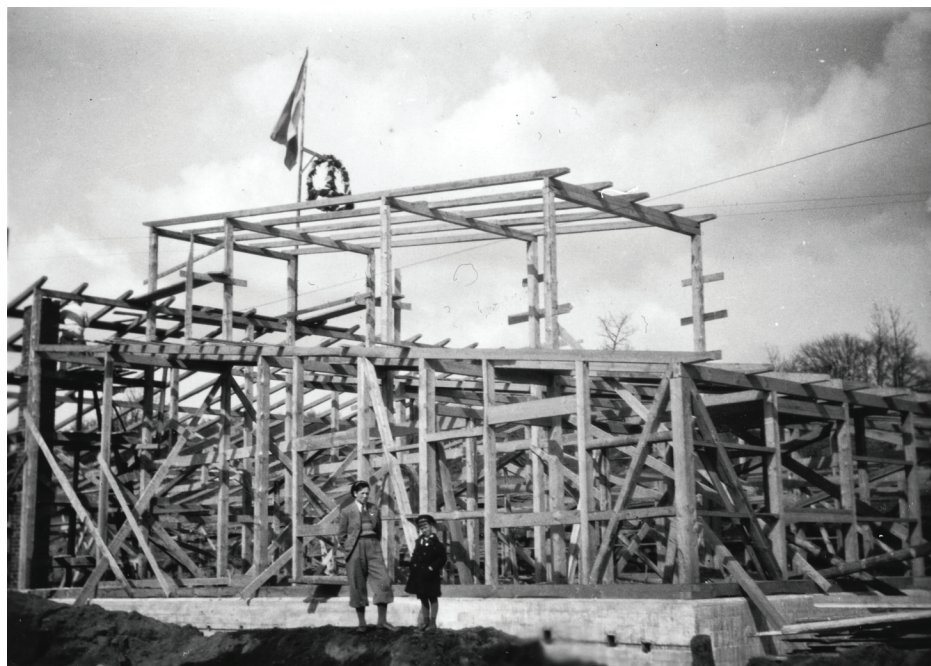

vänner i båten vid Danmarksfjärden med Gräsvik i bakgrunden. (Från vänster 2 Bertil (1927-2005), 3 Maud , 4 Ulla (1919-2012) och 6 Börje).

Den Langtonska fastigheten uppfördes omkring 1930. Bernhard Langton var utöver den aktuella tomten även erbjuden att bygga i hörnet Landsväggsgatan- Sunnavägen. Han avböjde dock detta med hänsyn till risktagandet. Det var ekonomiskt oroliga tider i början av 1930-talet. Han valde att flytta med sin familj till det nya huset på Östergatan 2. Det var ett inte helt lätt beslut att flytta från den attraktiva Zachrissonska fastigheten till Pantarholmen. Runt omkring det nya huset låg vid denna tid äldre mindre hus. Emellertid bebyggdes kvarteret intill utmed Östergatan,

Holmgatan, Landsväggsgatan och Bagaregatan kring 1955 av HSB. På **fotot** till vänster från 1955 ser vi hur detta hus växer upp intill Bagaregatan.

Bernhard Langton byggde även en cementvarufabrik i Tving 1934. Hans söner Börje och Bertil poserar på nedanstående **kort** vid taklagsfesten i april 1934.

På nästa kort ser vi hur verksamheten kommit igång i fabriken. Utanför lagrades färdigställda produkter.

Fabriken tillverkade bland annat den s k GWH-brunnen och på detta **kort** ser vi den betrodde förmannen Uppgren på 1940-talet vid en sådan brunn. Vad som är intressant är att den övre delen av brunnen också kunde användas som blomsterurna.

Firman levererade därför flera urnor bland annat till Karlskrona där man till exempel kunde se dem utanför Centralstationen i Karlskrona. På nästkommande sida 18 ser vi först stationen och sedan Bernhard Langton själv vid

levererade blomsterurnor. Inom parentes kan nämnas att författaren själv har en av de få blomsterurnor som finns kvar. Den är troligtvis tillverkad någon gång på 1950-talet och fortfarande i fint skick. Kvaliteten måste alltså ha varit god. Leveranser skedde med

Överdelen på GWH-brunnen användes till blomsterurnor, vilket man kan se här vid Centralstationen och vid Skeppsbron, där Bernhard Langton själv sitter vid ett par levererade urnor.

15. 10. 54.

egna fordon - se bilder sidan 19, ett med känd person vid fabriken i Tving 1954, ett med okänd person 1949.

Under åren 1939-1958 var Bernhard Langton som nämnts ordförande i styrelsen för Karlskrona Stads Yrkesskola. Under denna tid fick han äran att tillsammans med O W Andersson ta emot kung Gustaf VI Adolf och drottning Louise sedan kungen blivit regent. Bilderna på sidan till vänster visar kungaparets besök på Yrkesskolan.

Åke Ulvesjö har beskrivit en hel del byggnader och anläggningar som Bernhard Langton var med och uppförde.

En av broarna var bron från Ekholmen till Saltö och ytterligare ett brobygge var det mellan Pantarholmen och Trossö år 1932.

Bernhard Langton gick ur tiden den 2 juni 1972.

Jag avslutar denna artikel med ett fotografi av mina morföräldrar på altanen på Östergatan 2 taget den 24 maj 1942.

På **nästa uppslag** kommer sedan i stort format två mycket intressanta bilder från de två brobyggena, först bygget mellan Ekholmen och Saltö och sedan bygget mellan Pantarholmen och Trossö.

Korten från Pantarholmen på sidan 23 är extra intressant eftersom det även visar den tidigare byggnaden utmed Landsväggsgatan som låg på den tomt som Bernhard Langton senare avstod från att bygga på. **Patrik Åkesson**

Bernhard Langton byggde Saltöbron 1918. Här en bild tagen från Saltö mot Ekholmen. Lägg märke till den provisoriska bron!

Ett annat brobygge av Bernhard Langton är bron mellan Pantarholmen och Pottholmen, den s k "Brohålan" år 1932.

FGC:s aktiviteter under våren 2013

Här kan Du ta del av våra program. Anmäl Dig i god tid!

Torsdagen 21 februari kl 18.30

Underhållning av teatergruppen Profilerna, föreställningens namn: Minnenas television. Förhandsanmälan senast 14 febr. 50:-/person inkl kaffe.

Lokal: Stadsbibliotekets hörsal.

Torsdagen 21 mars kl 18.30

Årsmöte. Per Emanuelsson berättar om hjälparbete i Öst. Stadsbibliotekets hörsal. Stipendiater presenteras.

Torsdagen 25 april kl 18.30

Björn-Eyvind Swahn visar bilder och berättar. Förhandsanmälan senast 18 april. 50:-/person inkl kaffe. Lokal: Stadsbibliotekets hörsal.

Onsdag 1 maj kl 07.00

Samling på Sparregården. Vi går Reveljen till Marinmusikkårens charmanta musik. Morgonfika i föreningslokalen Alamedan 11 A.

Torsdagen 23 maj kl 19.00

Underhållning av kören Bella Donna. Förhandsanmälan senast 16 maj. 50:-/person inkl kaffe.

Lokal: Stadsbibliotekets hörsal.

Torsdagen 20 juni kl 10.00

Lövmarknaden. Försäljning på den vanliga platsen vid Trefaldighetskyrkan. Öppet Hus i föreningslokalen kl 12.00 – 16.00.

Torsdagen 27 juni kl 10.00. Avresa från Stortorget.

Vi avslutar vårens aktiviteter med vår omtyckta BUSSUTFLYKT, som denna gång går till författar-

bygd och sevärda objekt i Västra Blekinge. Medtag fikakorg. Lunchuppehåll tår på programmet. Bindande anmälan senast 24 juni. Pris inkl. lunch 180:-.

Reservation för eventuella ändringar.

Föreningen Gamla Carlsrona

Bankgiro 387-1068

Organisationsnummer 835000-3482

Kaulskroniten, medlemsblad för Föreningen Gamla Carlsrona,

Nr 1, 2013, 28:e årgången. Upplaga 3.200 ex. ISSN 0430-8433

Föreningen Gamla Carlsrona, Alamedan 11, 371 31 Karlskrona.

Telefon: 0455-10190 (även telefonsvarare). **E-postadress: info@fgc.nu**

Välkomna till vår hemsida adress: **www.fgc.nu**

Redaktör: Sten A. Petersson, tel: 0455-339427

Layout: JIMLOS AB, Lars-Olov Stenborg, info@jimlos.se

För uppgifter i medlemsbladet ansvarar respektive författare.

Föreningslokalen är öppen varje **helgfri onsdag klockan 17.00-19.00**

från **september t o m maj**, dessutom efter telefonöverenskommelse.

FGC:s aktiviteter under hösten 2013

Torsdagen 22 augusti kl 18.00

Redaktör Sten A Petersson berättar om Trefaldighetskyrkans historia. 50:-/person. Samling vid kyrkans entré kl 18.00.

Torsdagen 19 september kl 18.00

Chokladprovning och filmvisning Elit. Irma Strömberg berättar. Begränsat antal platser. Bindande förhandsanmälan senast 12 september. 100:-/person. Plats: Föreningslokalen, Alamedan 11 A.

Torsdagen 17 oktober kl 18.30

Rolf Christer Johansson kåserar om Anders Wadman. Förhandsanmälan senast 10 oktober. 50:-/person inkl kaffe. Lokal: Stadsbibliotekets hörsal.

Torsdagen 14 november kl 18.00

Filmvisning av legendariske fotbollprofilen Stig Hallberg, Svängsta. Förhandsanmälan senast 7 november. 50:-/person inkl kaffe. Lokal: Stadsbibliotekets hörsal.

Söndagen 1 december kl 12.00-17.00

Öppet Hus på Alamedan 11 A. Sedvanligt adventsfirande med glögg och pepparkaka.

Reservation för eventuella ändringar.

INBJUDAN TILL ÅRSMÖTE!

Torsdagen den 21 mars 2013 klockan 18.30

i Stadsbibliotekets hörsal, Borgmästaregatan 8.
OBS lokalen!

Utöver årsmötesförhandling blir det stipendieutdelning och underhållning.

Alla medlemmar hälsas välkomna!

Styrelsens verksamhetsberättelse för 2012

Styrelsen för Föreningen Gamla Carlscrona önskar avge följande berättelse för verksamhetsåret 2012 som tillika är föreningens 67:e arbetsår.

Styrelsen har under året bestått av följande personer:		Invald
Göran Mårtensson	ordförande	1996
Rolf Andersson	vice ordf	2000
Hans Ulveklint	sekreterare	2012
Rune Olsson	kassör	2004
Sten A Petersson	redaktör	1976
Kerstin Petersson	ledamot/kansliansvarig	1999
Britt Hillborg	ledamot	2002
Ingemar Fredriksson	ledamot	2003
Emma Anbrand	ledamot	2004
Kerstin Claesson	suppleant	2008
Larsgöran Sandqvist	suppleant	2011
Ewa Anbrand	suppleant	2012
Ingegerd Danielsson	suppleant	2012

Revisorer

Heléne Hansson	ordinarie	1993
Lennart Larsson	ordinarie	2012
Ingeborg Green	ersättare	1999
Ingrid Wijk-Arnoldsson	ersättare	1999

Valberedning

Anita Trulsson

Kommittéer utsedda av styrelsen.

Redaktions- och bokkommitté: Göran Mårtensson (sammankallande), Rolf Andersson, Ingemar Fredriksson, Rune Olsson och Sten A Petersson.

Stadsmiljökommitté: Rolf Andersson (sammankallande), Emma Anbrand, Ingemar Fredriksson, Britt Hillborg och Sten A Petersson.

Programkommitté: Kerstin Petersson (sammankallande), Kerstin Claesson, Britt Hillborg och Larsgöran Sandqvist.

Stipendiekommitté: Emma Anbrand (sammankallande), Karin Bång Danielsson, Christer Peters, Eva Thorell och Gun Ekedahl adjungerad.

Data- Bildansvarig: Göran Mårtensson och Rune Olsson.

Klipp- och klistra-ansvarig: Kerstin Claesson.

Styrelsens arbete. Styrelsen har haft 10 protokollförda sammanträden. Utöver dessa har enskilda styrelsemedlemmar träffats informellt för kommittémöten.

Föreningens medlemsantal. Den 31 december 2012 uppgick antalet medlemmar till 3.200.

Årsavgiften för 2012 har varit 100 kronor.

Årsmöte. Föreningens årsmöte ägde rum i Stadsbibliotekets hörsal den 22 mars 2012. Årsmötet inleddes med att ordförande Göran Mårtensson hälsade alla hjärtligt välkomna. Här efter följde parentation över de medlemmar, som avlidit under året. Underhållning bjöds av Olle Björngren. Efter årsmötetsförhandlingarna bjöds på kaffe med dopp. Några kulturstipendier delades inte ut detta år, eftersom avkastningen på fonderna inte medgett detta.

Övriga aktiviteter.

- 8 febr. Sven Norén visade filmen om kolmilan.
- febr. En cirkel om årsbok 2011, ledd av Ingemar Fredriksson.
- 16 febr. Ove Nodmar visade bildspel. En resa runt Östersjön.
- 29 febr. Kaulskroniten packas och levereras.
- 5 mars Världsarvsmöte, Britt Hillborg och Kerstin Petersson deltog.
- 9 mars Världsarv och marknadsföring i Stadsbibl. hörsal. Britt Hillborg, Kerstin Petersson och Rolf Andersson deltog. FGC fick lärarhandledning (Världsarvet).
- 15 mars Underhållning av kören Trastarna i Musikhuset.
- 22 mars **Årsmöte.** Underhållning av Olle Björngren.
- 28 mars Årsmöte Blekingearkivet. Britt Hillborg deltog.
- 19 april Studiebesök i Vattenborgen.
- 23 april BTH-studenter besökte FGC och träffar Rolf Andersson för information om FGC:s verksamhet.
- 26 april Världsarvets ledningsgrupp har möte. Rolf Andersson deltog.
- 28 april Öppet Hus i Båtsmanskasernen och i Kronohäktet. Mattias Olsson visar film. Kerstin Petersson deltog.
- 1 maj Samling på Sparregården. Vi går ”Reveljen” till Marinmusikkårens charmanta musik. Öppet Hus med morgonfika i föreningslokalen.
- 5-6 maj Trädgårdsmässa i Wämöparken. Britt Hillborg, Gun Ekedahl och Kerstin Petersson har försäljning i gamla pressbyråkosken.
- 15 maj Blekingearkivet i Bräkne- Hoby: Kurs i arkiv och dokumenthantering. Britt Hillborg, Gun Ekedahl och Kerstin Petersson deltog.
- 15 maj PRO-studiecirkel K-märkta byggnader. 20 deltagare. Rolf Andersson visar film och informerar om FGC:s verksamhet och Stadsmiljöarbetet.
- 19 maj Blekinge Hembygdsförbunds årsmöte i Älmtamåla skola. Britt Hillborg och Kerstin Petersson deltog.
- 24 maj Musikunderhållning av bröderna David och Magnus Altefur i Musikhuset. 28 pers kom.
- 4 juni Vårens sista sammanträde hölls hos ordförande Göran Mårtensson, i bostaden på Hästö. Ordförande tackade styrelsen för vårens arbete och önskade en skön sommar.

- 11 juni Styrelsen städade och inventerade i skyddsrumsförrådet.
- 14 juni Britt Hillborg laminerade affischer inför Lövmärknaden och SAIL 2012.
- 21 juni Lövmärknaden. Försäljning på den vanliga platsen vid Trefaldighetskyrkan. Öppet Hus i föreningslokalen. Gun Ekedahl, Britt Hillborg, Birgitta Lindström och Kerstin Petersson.
- 28 juni Bussutflykt till Tjurkö Stenhuggeri. Britt Hillborg guidar på resan ut och hem. På Tjurkö. Inger Andersson guidade och berättade om stenhuggeriet.
- 3 juli Öppet Hus i gamla Rosenfeldtsskolan efter ombyggnad till studentbostäder. Mycket bra och trevliga lägenheter. Britt Hillborg och Kerstin Petersson besökte fastigheten.
- 28 juli Göran Mårtensson visar film om Ungskär på Utlängan. Arrangemanget ”Klafs i Kloven”.
- 9-11 aug SAIL 2012. FGC har haft försäljning och medlemsvärning.
- 23 aug Skärgårdstur med fartyget Baltic Beauty, skeppare Yngve Gottlow. Sven Norén guidade underhållande och kunnigt.
- 3 sept. Filmvisning över Brändaholm av Anders Abrahamson för FGC:s styrelse i Hembion, Borgmästaregatan 3. Mycket uppskattat.
- 13 sept. Studiebesök i Frimurarhuset, Drottninggatan, för FGC:s styrelse. Maths Dackehag guidar. Mycket intressant och givande.
- 20 sept. Stadsvandring. Ingemar Fredriksson guidar. Samling vid föreningslokalen, Alamedan 11.
- 26 sept. Besök från Uppsala Univ., två stud. Göran M och Rolf A informerar om Karlskrona och FGC:s verksamhet. Föreningen erhöll ett ex av uppsatsen.
- 27 sept. Inbjudan till Wämöparken i Hjortsberga prästgård. Nils Gustafson och Malin Hellholm-Karlsson diskuterar framtida samarbete med FGC. Göran M, Rolf A, Rune O, Britt H och Kerstin P deltog.
- 1 okt Studiebesök i Folklivsarkivet i Bräkne Hoby. FGC hade även sammanträde där.
- 31 okt Sven Norén berättar om kolmilehistorik och visar film om hur kolmilan Hilda blir till.
- 6 okt Arkivens Dag, Blekinge Museum. Rolf A, Göran M, Britt H, Gun E
- 18 okt Underhållning av ”Trio Svedia” med sång och musik. 19 pers kom.
- 9 nov Sten och Göran har besök av Patrik Åkesson som informerar om Langtons hus.
- 19 nov Tekniker kopplar om FGC:s larmsystem.
- 22 nov Kulturarvsforum, Blekinge Museums hörsal.- Rolf A, Gun E, Britt H, Göran M, Kerstin P deltog.
- 22 nov Studiebesök i Läsesällskapets bibl. Torsten Samzelius guidar.
- 28 nov Inbjudan till Residenset. Förberedelser inför Stadsbudskårens utställning om Erik Langemark 100 år 2015. Göran M och Rolf A deltog.
- 30 nov Pressvisning av FGC:s årsbok 2012 ”Betjäntens pojke” inför presentation och försäljning 1:a advent i föreningslokalen.
- 2 dec ”Öppet Hus” och försäljning av årsbok 2012. Underhållning av ”Hallabroligan/Trio Svedia. Sedvanligt adventsfirande med glögg och pepparkaka. Gun E, Britt H, Ingegerd D, Birgitta L, Rune O, Kerstin P och Sten A P svarar för service.

- Dec. Försäljning av årsbok 2012 på Bubbetorp, Maxi, Wachtmeister.
7 dec Julmiddag med inbjudna gäster.
2 dec Avtackning av museichef Tullan Gunér inför pensionsavgång. Göran M, Britt H och Kerstin P representerade FGC.

Redaktionskommittén och bokkommittén har under året arbetat med utgivning av Kaulskroniten samt bearbetat material för årsbok 2012.

Kommittén för stadsmiljöfrågor – Se separat rapport på sidorna 30-32

Programkommittén – Se separat rapport på sidan 33.

Arkivgruppen har arbetat med material och levererat arkivmaterial till Länsarkivet i Bräkne-Hoby och Kommunarkivet, Gullberna.

Medlemsbladet Kaulskroniten, 27:e årgången, har utkommit med två nummer 2012 på 48 sidor vardera. Redaktör för båda utgåvorna var Sten A Petersson.

Bokutgivning. Årsbok 2012 är författad av Sten A Petersson. Göran Mårtensson och Rune Olsson har varit behjälpliga med framtagande av foton. Göran Mårtensson har ansvarat för och gjort layout och bearbetning i dator till färdigt original för tryckning.

Stipendiekommittén har sammanträtt under året.

Gåvor. Ett flertal penninggåvor har av medlemmarna donerats under året då medlemmarna anser att föreningen bedriver en viktig verksamhet och är därför villiga tillskjuta ett belopp utöver medlems- avgiften. Dessutom har föreningen erhållit böcker, foton, filmer, bord med vackra Karlskronamotiv och tavla.

I övrigt. Föreningen har bemannats av Rune Olsson och Kerstin Petersson de flesta vardagseftermiddagar under året.

Slutord

När vi ser tillbaka på det gångna verksamhetsåret kan vi med tillfredsställelse konstatera att verksamheten varit livlig och givande. Stadsmiljögruppen har gjort viktiga insatser bl.a. för bevarandet av Magasinen. Arkivgruppen under ledning av Britt och Gun gör ett jättejobb varje vecka med att reorganisera och katalogisera våra arkiv. Kerstin och Rune bemannar kontoret dagligen och ser till att allt löper smärtfritt. Det var bara några exempel på det gedigna arbete som alla i styrelsen och arbetsgrupper gör. I ett företag skulle man säga att vi har roligt på jobbet. Men utan stöd och uppmuntran från våra medlemmar skulle det inte gått. Vi riktar ett stort tack till alla.

Styrelsen för FGC

Årsrapport 2012 från Gamla Carlscronas stadsmiljökommitté

Det gångna verksamhetsåret har i hög grad präglats av diskussionerna kring bevarandet av 1700-talsmagasinen i Kalvhagen. Det har nu gått över sex år sedan vi i Föreningen Gamla Carlscrona lämnade in en begäran till Länsstyrelsen om att magasinsbyggnaderna skulle byggnadsminnesförklaras. Sedan dess har turerna i frågan varit många, och förfallet har fortskridit, fram till dess att Länsstyrelsen kom med det nedslående beskedet i september, att byggnaderna visserligen var bevarandevärda, men eftersom man inte är överens med fastighetsägaren, så kunde man inte byggnadsminnesförklara. Frågan fick under året också stor och, i många stycken, positiv uppmärksamhet i offentliga medier, såväl i tidningar, radio som i TV-inslag, och där föreningen deltagit flitigt i debatten. Gamla Carlscrona överklagade Länsstyrelsens beslut till Riksantikvarieämbetet, för att därmed få frågan juridiskt prövad, men svaret blev detsamma som från Länsstyrelsen, att för att få till stånd en byggnadsminnesförklaring så bör alla inblandade parter vara överens. Så trots att såväl Länsstyrelsen, Blekinge Läns Museum, Karlskrona kommun, och med ett brett stöd från allmänheten, anser att magasinerna är bevarandevärda, så räcker det med att en enskild fastighetsägare är emot. Men när Unescos expertråd i Sverige, ICOMOS, också gick in i debatten och tog ställning för ett bevarande av byggnaderna, och dessutom varnade för att världsarvsstatusen kunde bli ifrågasatt, så tog frågan en annan vändning. Så i skrivande stund väntar vi på Unescos svar på kommunens skrivelse, ang. magasinens betydelse för världsarvsstatusens vara eller inte vara. Sista ordet är inte sagt i denna viktiga fråga om vem som äger rätten att bestämma över vårt gemensamma kulturarv, så hoppet om ett lyckligt slut, och bevarande av magasinerna, lever kvar.

Förändringar i stadsmiljön under 2012 från korsningen Hantverkaregatan och Konstapelsgatan, gammalt till vänster och nytt till höger. Foto: Rolf Andersson.

Under årets första månad fick också en inventering av äldre hus på Trossö, som föreningen genomfört, stor uppmärksamhet i media där vi påpekade betydande brister i underhållet och, att byggnader som ingår i stadens kulturarv tillåts förfalla. Något vi påpekade i skrivelse till kulturvårdande myndigheter, men med det nedslående svaret att det inte finns resurser för att genomföra kartläggning av äldre bebyggelse, och kontinuerlig översyn av husens underhållsstatus. Men vi kommer från Gamla Carlscrona att fortsätta bevakningen av hur fastighetsägare tar sitt ansvar för vårt kulturarv, och där det finns anledning så kommer vi också att ge offentlighet åt bristerna.

Under mitten av året blev vi uppmärksammade på att det pågick rivning av ett av stadens äldre hus på Fortifikationsgatan, och vi tog omgående kontakt med kommunen. Det något överaskande svaret vi fick, var att fastighetsägaren fått tillåtelse till viss renovering och ombyggnad, men att det efter inspektion snarare verkade vara fråga om en otillåten rivning. Kommunen har begärt en förklaring på det inträffade, och den väntar vi fortfarande på.

Väntar gör vi också på besked från Länsstyrelsen ang. föreningens begäran, för i dagarna två år sedan, om byggnadsminnesförklaring av hela fastigheten, inkl. byggnader och mur med vaktorn, av "Gamla fängelset" på Björkholmen.

En annan fråga som tilldrog sig föreningens intresse under året var återuppbyggnaden av Lars-Petter-stugan i Wämö-parken, och enligt löfte så kommer stugan att stå klar och återigen kunna ta emot besökare i maj detta år.

Till årets mer positiva tilldragelser hör den festliga invigningen den 25:e augusti, av Wittus Anderssons minnesplats med Anna Jarnestads konstverk, på Stortorget. Ett projekt där Gamla Carlscrona, tillsammans med Lions-klubbarna och kommunen, samt med ekonomiskt stöd från sponsorer, bidrog till ett mycket lyckat resultat. Så nu har äntligen, efter c:a 330 år, den sista Trossöbonden Wittus fått sin hedersbevisning.

Från invigningen av Wittus konstverk på Stortorget den 25 augusti 2012. Platsen har nu namnet Wittus-platsen och överst på nästa sida syns konstverket efter avtäckelsen. Samtliga tre foton: Rolf Andersson

Positivt är också att det tycks finnas ett växande intresse bland allmänheten för vår lokala historia och bevarandet av det gemensamma kulturarvet. Ett intresse som bl.a. under året tog sig uttryck i besök i föreningslokalen av arkitektstuderande från såväl Blekinge Tekniska Högskola, som från Uppsala Universitet, och ett 20-tal pensionärer som läste "K-märkt" i en studiecirkel. Tillfällen då vi

informerar om föreningens syn på, och arbete med, bevarandefrågorna. Men vi märker också av det ökade intresset genom alla de spontana kontakter och "glada tillrop" med uttalat stöd, som vi får i möten med människor i olika sammanhang.

Från Föreningen Gamla Carlsrona har vi under 2012 yttrat oss i följande plan- och byggfrågor mm:

- 10 febr. Skrivelse till Länsstyrelsen med kompletterande uppgifter angående byggnadsmnesförklaring av magasinerna, fastigheten Gullin 1
- 20 febr. Detaljplan för Verkö 3:4 (ABB)
- 8 maj Skrivelse till Blekinge Läns Museum ang. Lars-Petter-stugan
- 11 juni Detaljplan för Nordstjärnan 32 m.fl. (Möllebacken)
- 20 juli Detaljplan för Verkö 3:267 och 3:25 (ABB)
- 6 sept. Program för fördjupning av översiktsplan för skärgården
- 10 sept. Skrivelse till kommunen med namngivningsförslag för öppna platsen Ronnebygatan/Borgmästaregatan
- 2 okt. Överklagande av beslut ang. 1700-talsmagasinerna till Riksantikvarieämbetet
- 16 okt. Skrivelse till miljö- och byggnadsnämndens arbetsutskott ang. magasinerna, samt insändare till lokala medier

Härutöver tillkommer skriftväxling via e-post med ICOMOS, Länsstyrelsen, Blekinge Läns Museum och Karlskrona kommun, i diverse bevarandefrågor.

Föreningen har varit väl representerad i av Länsstyrelsen och Karlskrona kommun arrangerade möten angående idéer och marknadsföring av världsarvet, "Örlogsstaden Karlskrona", och vid presentation och diskussion av nya planer för stadsmiljön.

Stadsmiljökommittén har under året genomfört två sammanträden, remissvar och yttranden har också diskuterats, och förankrats i Föreningens styrelse. Avgivna skrivelser med underlag är tillgängliga för våra medlemmar i föreningslokalen, och yttrandena finns dessutom utlagda på Föreningen Gamla Carlsronas hemsida.

Medlemmar har i samband med föreningens möten och arrangemang, och vid mer spontana kontakter, framfört värdefulla och tacksamma synpunkter och förslag. Vi känner också att föreningens arbete har starkt stöd från allmänheten.

Rolf Andersson

Rapport från Programkommittén

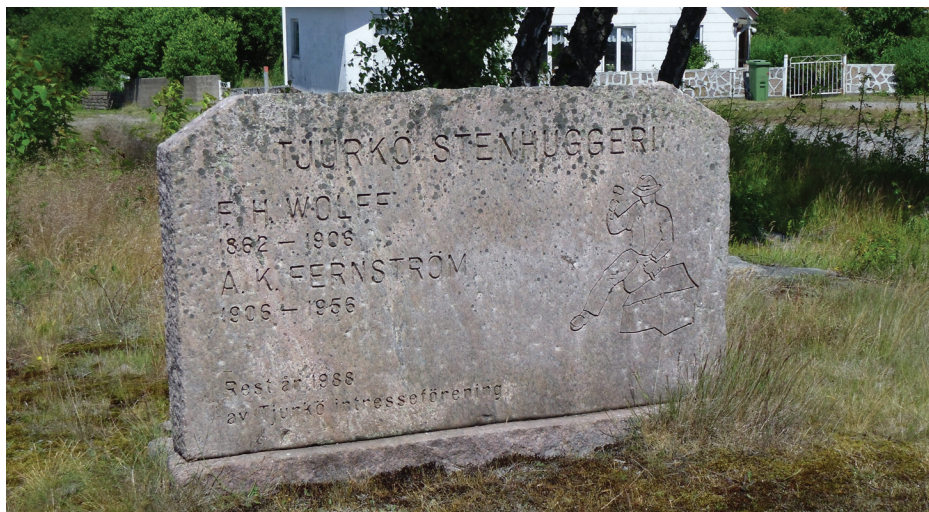
Det gångna året bjöd på en blandad kompott av underhållning för våra medlemmar.

Vi har hört sångkören ”Trastarna” samt bröderna Altefur och gruppen ”Trio Svedia” underhålla. Vattenborgen har fått besök, stadsvandring med ”vår egen” Ingemar Fredriksson. Filmen om kolmilan ”Hilda” visades av Sven Norén. Läsesällskapets bibliotek har också fått ett guidat besök.

Under sommaren passade vi på att åka med Trossö buss ut till Tjurkö stenhuggeri med guidning. Kvarnen på Sturkö med Jan Abramssons konstutställning och Brofästets kroppkakor var uppskattade platser att stanna på. Skärgården med kryssaren ”Baltic Beauty” fick besök en blåsig men solig dag.

Nytt för i år blir att programmen delvis ändrar starttid och dessutom byter lokal till Stadsbibliotekets Hörsal så vi ber att Ni uppmärksammar detta.

Överst från skärgårdsturen med Baltic Beauty och under den en bild från Tjurkö Stenhuggeri

Blekingeskildring av Albert Palmblad - Del 2

Skildringen handlar i huvudsak om Hasslö. Förra avsnittet beskrev vedermödor liv och de religiösa rörelserna på ön. Detta avsnitt handlar om skolan.

Nu några ord om skolväsendet. På en backe eller man kan säga på en rullstensås förlängning låg småskolan, en lite oansenlig byggnad, omgiven av en stenmur men fullständigt i avsaknad av varje slag av plantering. Inte ett träd, inte en buske, inte en blomma prydde tomten, som f.ö. aldrig någonsin varit planerad eller grusad. Nedre boten upptogs av en oerhört liten förstuga, kök och skolsal. Trappan till vinden gick från köket. På vinden ett litet rum, lärarinnans bostad. Bänkarna vore meterbredda långbänkar med plats för ca 20 barn för var och en. Barnen sutto mitt emot varandra på bänken. Inga bänklådor eller fack. Man räknade och skrev på griffeltavlor, mot slutet av skolåret fick man dock skriva efter föreskrift i skrivbok och med bläckpenna.

Jag minns när den nya lärarinnan kom. Hon kom resande från sitt hemlandskap Dalsland, och tillträdde på Hasslö sin första plats. Hon var lantbrukardotter. En underbart vacker handstil hade hon, och hon var mycket vänlig och otroligt snäll mot alla barnen. Alla, både stora och små tyckte om den snälla lärarinnan. Vi barn fingo själva välja om vi skulle skriva eller läsa. Allmän omröstning. Blandade "läsa" och "skriva" hördes. Sen fattade lärarinnan beslut. Jag förmodar att omröstningen väl knappast påverkade hennes val. Hon var så ung, så vacker, så fräsch, den nya lärarinnan. Men hennes lott kunde inte vara avundsvärd. Att bo ensam på den blåsiga backen i den allt annat än trivsamma bostaden, till på köpet kall och dragig, det kunde ej alltid vara behagligt. Hon blev ej heller kvar på ön mer än två år. Kanske hade hennes flyttning tillbaka till sitt hemlandskap någon speciell orsak, ja helt visst hade den det. Hon blev kär i en ung lott, så kär att hon av omständigheterna väl måste flytta. Ty den unge lotten vägrade – av oförklarlig anledning – att ta den unga lärarinnan till sin hustru.

Folkskolebyggnaden var – näst kyrkan – den största byggnaden på ön, rödmålad, ovårdad, trist, åbakig. Den låg alldeles intill vad som skulle föreställa huvudvägen på ön, en väg, som enbart bestod av gytjtja, då det var vått, och vars egenskap av väg tydligast markerades av djupa hjulspår, som arbetsvagnarna avsatt – några andra vagnar än de tunga arbetsvagnarna fanns ej, helt naturligt, ty behov av att farandes på åk förekom ej på ön. Skolgård sänkades fullständigt. Från trappan kom man direkt ut i hjulspåren. På ena sidan av byggnaden fanns en plantering, som skulle föreställa skolträdgård. Den omfattade väl omkring 2 eller 300 kvm. Men den låg på norra sidan av byggnaden och var därför till store delen beskuggad året om. Därför trivdes inga växter där, och de få träden bar ingen frukt. En gammal ask stod där. Den var pojknarnas käraste tillhåll under rasterna. Hela asken var full av pojkar, som likt apor svingade sig från gren till gren, jagande varandra. Asken blev på så sätt ett surrogat för bristen på gymnastikmaterial. Byggnaden innehöll en liten förstuga, som endast kunde användas till att ställa träskor i. Alla gick i träskor. Dessa var i olika avseenden mycket praktiska plagg. Barnen höll sig alltid torra om fötterna, men – de användes också som anfalls- och försvarsvapen

då eleverna blev osams. En träsko vinande genom luften likt en bumerang var en allt annat än ovanlig företeelse. Jag kan dock ej minas, att någon stor olycka skedde, men klagomål över att ha blivit slagen med antagonistens träsko förekomma så gott som dagligen. Då en pojke plötsligt syntes ta av sig sin ena träsko, då visste man vad han hade i tankarna.

Vidare innehöll byggnaden en lärosal, tapetserad, utrustad med svarta långbänkar, avsedda för fem eller sex elever vardera. Bänkarna var gjorda med ett fack, som var lika i längd som bänken. Men locket var också lika långt som bänken. Vilka komplikationer detta förorsakade, då någon skulle ta upp någonting, är lätt att föreställa sig. Eftersom det för pojkarna var förfärligt roligt att framkalla just dessa komplikationer, begagnade de sig flitigt av de möjligheter, bänken genom sin olyckliga konstruktion gav dem, då de önskade lite omväxling under lektionstimmen. Så småningom blev också pojsidans bänkrad utbytt med ej oävna tvåsittiga bänkar med fack men utan lock. Facket var öppet framtill.

I övrigt innehöll skolsalen kateder med bord, två skåp, några kartor, geometriska klot-sar, en geometrisk kub, gjord efter tum- och fotsystemet, svart tavla med passare, folkskolans läsebok och en jordglob. Jag kan inte minas mer. Några möjligheter att hänga av ytterplagg fanns ej. Huvudbonaden togs med in i salen. För övrigt användes sällan några ytterplagg. Var det kallt knöt pojkarna en tjock halsduk om halsen – liksom de vuxna karlarna. Den tjocka halsduken var Hasslöbornas främsta skydd mot kylan. Den lades dubbel i en rännsnara runt halsen.

Olägenheten av att skolan låg utefter vägen är lätt att inse. Arbetsåkdonen passerade ju allt emellanåt, och att hålla barnen från fönstret medan åket gick förbi var så gott som omöjligt.

Bostaden bestod av tambur, kök och två rum, skafferi och en garderob. Rummen var små. Jag skulle tro att de hade en sammanlagd yta av högst 30 m². Det ena rummet var kallrum av ekonomiska skäl. Jag kan ej minnas att någon reparation gjordes under alla de år jag hade kontakt med barndomshemmet. Bortsett från en gång då tapetsering av det ena rummet var en tvingande nödvändighet. Efter många om och men beviljade skolrådet min fars begäran om tapetsering – men på villkor att tapeterna ej fick kosta mer än 25 öre rullen och att vi själva ombesörjde uppsättningen.

Förstugan var gemensam för bostaden och skolsalen. Detta betydde bl.a. att man fick plöja sig igenom ett helt träskokompani, då man skulle gå ut eller in. Till skolan hörde en brunn. Den hade den ovärderliga egenskapen, att den även under de torraste somrar höll ett gott vatten. Men – den saknade skydd – brunnskar. Att ingen olycka skedde är helt enkelt ett under. Först så småningom insåg myndigheterna, att ett brunnskar var nödvändigt. Då hade ännu ingen annan olycka skett än att en katt funnit sin våta grav där – säkerligen ej p.g.a. egen oförsiktighet.

Lärlönen

De ekonomiska förhållanden, under vilka lärare och lärarinnor fick arbeta, behöver jag väl knappast erinra om. Lärarinnans lön var 300 kr om året. Läraren åtnjöt från 1874

500 kr jämte ett ålderstillägg om 100 kr. 1885 års riksdag ökade lönen till 600 kr, men ålderstillägget skulle bli beroende av skoldistriktets beslut. Först 1891 års riksdag bestämde, att ålderstillägget skulle utgå obligatoriskt. 1898 års riksdag beviljade ytterligare ett ålderstillägg på 100 kr. Genom beslut vid riksdagen 1900 fastställdes grundlönen till 700 kr med tre ålderstillägg om 100 kr vardera – i.o.m. det försvann det särskilda s.k. "kofodertillägget", som tidigare utgått som bidrag till läraren att hålla en ko i hushållet. I övrigt tillkom ersättning för vedbrand med – på Hasslö – 75 kr om året. Det gick väl ihop och blev ibland några kronor över, tack vare sträng hushållning.

Till kommunalskatt åtgick en fjärdedel av den del av lönen, som återstod, sedan man dragit ifrån det skattefria beloppet, 450 kr. Kronoskatten var obetydlig. O, forna dagars statskatt! Att skatten var så hög berodde på kyrkobygget och att skattebetalarna var så få. Att en familj på sju personer kunde drägligt existera, berodde på att vi hade ett litet jordbruk på egen torva, hade en köksträdgård, också på egen jord, hade ko, grisar och höns. Dessutom höll det gamla bruket i sig att föräldrarna till skolbarnen ofta dagligen skickade med sina barn, då de gick till skolan, färskt från sjön: sill, torsk, flundror, gädda, ål etc. Vad detta betydde inses utan vidare.

Beträffande skolans karaktär må nämnas, att den var en s.k. E-skola. De ämnen, som accepterades av befolkningen, var kristendom, läsning, skrivning och räkning. För övriga ämnen fanns mycket litet intresse. Skolgången var ojämn för att inte säga mycket bristfällig. Barnen måste om vintern binda garn, och det arbetet gick före skolan. Knappt hälften av de inskrivna kunde man räkna in som närvarande, ofta blott en fjärdedel eller så omkring.

Hygien var bristfällig hos praktiskt taget alla, såväl föräldrar som barn. Städningen i skolan ombesörjdes av skolflickorna, i tur och ordning. Det var torrsopning. En gång per termin skurades golvet av därtill lejd arbetskraft. Jag vill ej skildra hur det såg ut i skolsalen då man haft sammanträde där. Pölarna efter spottningarna – så gott som alla tuggade tobak och snus – var stora och många. De måste avlägsnas innan skolbarnen kom.

Den svaga skolorganisationen, den ojämna skolgången, det bristfälliga intresset för skolans arbete berodde ej endast på befolkningens inställning utan kanske främst på skolrådsordförandens, prästens hållning. Katekesundervisningen var för honom det enda nödvändiga. Detta sagt utan kritisk inställning till hans person. Han var en förnämlig och mycket hygglig man, med vilken rätt intim kontakt upphölls utan några som helst störande moment.

Saken var nämligen den, att skolsalen användes till predikolokal under flera år, sedan Hasslö bildat egen församling i kyrkligt avseende, och innan kyrkan hunnit byggas. Varje söndag kom präst och klockare till skolhuset. I lärarbostaden satt de nyblivna mödrarna med sina barn som skulle döpas. Även vigsel förrättades i lärarbostaden. Varje söndag bjöds också på kyrkkaffe under gemytlig samvaro med präst och klockaren, vilken ju var min fars kollega med tjänst ute på den närbelägna ön Aspö.

Allt i allo

Jag kan ej underlåta att nämna ett par ord om denne man. Han skötte ensam undervisningen i folkskolan och småskolan men vid skilda tider, så att han var upptagen av lärargärningen hela året om. Aldrig semester. Dessutom var han klockare och organist. Därmed följde skyldigheten att varje sön- och helgdag tjänstgöra först i Aspö kyrka, därefter i Hasslö kyrka och eller vice versa. Färden mellan öarna skedde i öppen segelbåt i regn såväl som i solsken, lugn eller i full storm, i ur och i skur. Dessutom var han vaccinator och Aspös allt i allo som kommunalman. Han var gift tre gånger och uppfostrade, vill jag minnas, 13 barn, alla till dugliga och bra medborgare. Och han blev nära nittio år gammal. En kraftkarl och en hedersman av gamla stammen.

Man kan om man så vill, då man bedömer skärgårdsförhållandena ur så att säga kulturell synvinkel, ge både ris och ros. Isoleringen från fastlandet gjorde sitt till för att skapa en i viss mån märkbar ej alltid sympatisk självgodhet, vilken i sin tur verkade hindrande på allmänt framåtskridande. Men ändå måste man stanna i beundran och aktning för dessa strävsamma människor. Deras hårda arbete skapade väl knappast något välstånd, men deras fordringar på livets mångahanda bekvämligheter var små. Därvid var de in- vanda sedan generationer tillbaka. Då provningar kom, förtröttade de likväl ej, tappade ej modet, ej arbetslusten. Provningarna var ibland mycket kännbara, t.ex. då de genom en storm kunde förlora all sin dyrbara fiskredskap, sina garn. Ibland kunde en ångare, handels- eller krigsfartyg i nattens mörker köra över de utlagda näten. Dock kunde i så fall hjälp av allmänna medel oftast påräknas.

För övrigt låg självständighetskänslan i deras natur. Var och en ville var sig själv, sin egen. Man ville bedriva sin nyttiga gärning på det sätt och i den omfattning, man själv behagade. Denna självständighetskänsla, som var så påfallande, tjusade dem, och den var helt säkert en bidragande orsak till att fiskarungdomen så ogärna sökte sig till andra arbetsområden, t.ex. industrin, som dock vid denna tid syntes lockande nog och började dra till sig arbetskraft i ej ringa grad. Många trivedes ej heller någon längre tid i Amerika. Ofta kom amerikaresenärena tillbaka efter någon tid.

Sina moralbegrepp, urgamla och solida, släppte de aldrig. Visst förekom avvikelser i detta avseende, men ofta, kanske oftast var dessa mera utslag av ungdomars skämtlynn, vilket ibland kunde antaga något alltför drastiska former.

Ett oförgätligt intryck lämnar minnet av de kraftiga, härdade, präktiga gestalterna, männen i sina skägg, sina grova, granna halsdukar, männen som ej fruktade faran, männen som trotsade storm och bölja, kvinnorna i sin flärdlöshet, vars i ungdomen påtagliga skönhet genom sol och blåst, arbete från bittida till sent tyvärr snabbt förflyktigades, de var dock en prydnad, som gick väl i stil med miljön.

Naturen där ute i det blåsiga havsbandet var karg, havet omutligt, även då det gällde människoliv. Men varje årstid hade sin mäktiga skönhet. Den varma årstiden var underbar. Jag ska aldrig glömma de oskuggade fälten, ödemarken i sol, i sin allvarliga karghet, ängarna i sin blomsterfägring och sin doft från den rika floran, en doft än mer underbar genom inslag från strandens tång, från havets säregna, balsamiska, friska sälta, stränderna med alla båtarna, bryggorna, fiskredskap på tork, doft av den outhärliga tjäran. Underbarast var dock det ön omflytande ändlösa havet.

Personligen ser jag i mina erfarenheter, mina upplevelser under min Hasslötid en ovärderlig tillgång, som varit berikande under hela min livstid. Jag slutar med ett par strofer ur Karlskronalektorn Eggertz vackra dikt om Blekinge:

*Härliga hembygd! Här våra fäder krafterna prövat, plantat och plöjt,
timrat sig tjäll och lärt sig att tämja vindarnas och vågornas väldiga makt.
Härliga hembygd! Högt vi dig älska, vi som i Blekinge bygga och bo.
Tjusande trolsk som nordiska tärnan du skall, var hamna vi må.*

(**Albert Palmlblad** föddes som nr tre bland fem bröder, Gottfrid f. 1879, Emil f. 1882, Albert f. 1884, Henning f. 1886 död genom drunkning 22/12 1902, och Wilhelm f. 1888. Fadern, Johannes Jönsson Palmlblad, var skollärare på ön under hela sitt yrkesliv. Han omnämns i Fredrik Ströms Fabian Månsson-biografi som den som stimulerade den unge Fabians läsande genom att låna ut sina egna privata böcker. Albert Palmlblad gick i faderns fotspår och utbildade sig till folkskollärare och sedermera till ämneslärare i handelsräkning. Han bodde och verkade i Örebro men behöll kontakten med Blekinge och havet genom sin sommarstuga på Verkö i Karlskronas skärgård.)

Hasslö första skola byggd 1866. Var skola fram till 1952. Blev senare kommunalhus är nu privatägt. Östra Bredaviksvägen. Bildlån Arthur Fredriksson.

NTO-lokalen även kallat Templet är byggt 1915 och är senare om och tillbyggt i flera omgångar. Här fick klass sex skolundervisning under en tid. Förutom Godtemplarna har även församlingen Maranata haft verksamhet här. Numera privatägt. Bildlån av Arthur Fredriksson.

Mellanskolan eller småskolan. Byggt 1908. Hit flyttades undervisningen från gamla skolan. Här gick 1:a och 2:a klass. Mellanskolan revs när man skulle bygga Gymnastiksalen. 1927 byggde man nedre skolan som nu inrymmer förskola och dagis.

Haslö första skola idag. Foto Bert Palmblad.

Carl Almljungs minnesanteckningar från beredskapsåren 1939 – 1945

Detta är 10:e och sista avsnittet av Karl Almljungs minnesanteckningar nedtecknade efter hans 80-årsdag. Berättelsen har sträckt sig från början på 20-talet tom 1945. En färgrik, intressant och detaljerad skildring, som ger en god inblick i liv och miljöer under tidsperioden.

Karl blev inkallad att göra värnplikt vid KA2 i april 1941. När vi nu fortsätter berättelsen har vi kommit till 1942.

Uppbrott: Marschen gick till ”Revsudden” norr om Kalmar därifrån fraktades vi till Öland. Det hade ännu ej blivit broförbindelse(1941). Batteriet blev lagt i fast beredskap öster om ”Gräsgård”.

Öland

Där fanns inga befästningar eller pjäsvärn bara enkla bombmål för ett flyganfall. Terrängen var slät med kala stenhällar och murar. Kusten var starkt trafikerad både av militär och civil sjöfart. Flygplan på långt avstånd var svåra att nationsbestämma. Ryssland hade olivgröna plan. Landstigningar kanske riskerades och vi sköt 15 cm övningsskott mot bogserade mål och luftvärnet mot ett släpat mål efter ett flygplan. Vi låg i fält under vår, sommar och höst. Beredskapen var hög, på 10 min. måste man hinna klä sig och bemanna pjäsen. Vi sov med kläderna på och rusade ut till pjäsen. Det kom ett förhandsmeddelande på telefon från luftbevakningstornen. Men sådana nådde aldrig fram till oss så pjäserna måste vara bemannade jämt. Ett pass var fullkomlig isolering utan dagliga tidningar. Men en bananbåt hade gått på grund utanför Bergkvara. Det blev vår räddning för det började driva iland bananer längs stränderna. Befolkningen åt och utfodrade även sina hushållsgrisar med dem. Vi hade en fin utsikt ifrån kikarstativet. Speciellt fågelflockarna som drog förbi på våren och sena hösten var spännande att följa. Vid ett tillfälle kom en flock tranor och slog ner vid en tjärn i närheten.

Varannan lördag och söndag fick vi permission. De flesta av mannarna hade inte råd att åka hem på permission. Men ibland fick vi åka hem på en militärbiljett. För det mesta kom vi ingenstans utom till Mörbylånge, när där var dans. När vi fick kommisslönen tog vi tåget från Torngård till Färjestaden och åkte över till Kalmar och roade oss. En söndag var vi tre man som åkte till Kalmar och eftersom solen strålade från klarblå himmel gick vi till ett badställe och låg där hela eftermiddagen och på kvällen gick vi och dansade. På östra sidan av Öland där batteriet låg är stranden stenig och där var ofta blåsigt. Men här i Kalmarbadet fanns trampolin, samt sandstrand och badgäster. Vi tog sista färjan och sedan tåget till Torngård och kom fram utsvultna. Kafévagnen och matförrådet med kantiner stod innanför ett högt Gunnebstängsel. Det brukade vara överbliven mat på söndagarna, alla kom inte och åt, så traktens grisar fick de överblivna resterna.

Jag som var minst i gänget fick uppdraget att försöka ta mig över stängslet. mina långa kamrater förde på så jag kom över till andra sidan där dagens matrester förvarades. I den första kantine som jag körde av locket på låg uppskuren kalvsylta. På ett papper plockade jag upp ett tiotal skivor. I ett väl övertäckt fat låg smör i portionsbitar. Jag la dit en liten stapel av smörbitar bredvid kalvsyltan. Vi lyfte upp nätet så vi fick ut godsakerna. En halvlimpa och en bit blodkorv svepte jag in i ett papper och slängde över nätet. Jag fick klänga som en apa för att ta mig tillbaka. Bakom tältet gjorde vi upp en eld på kalkstensmuren. Vi skar upp mackor och bredde dem, stekte blodkorven i två kokkärlslock. Till slut hade vi en liten Diné kl. 02 på natten. Så var det vaktavlösning och den avgående posten hjälpte oss steka blodkorven. Jag gick bort till den pågående posten och avlöste honom medan han fick en portion blodkorv. Sov gott, ingen orätt gärning, grisarna fick litet mindre att glufsa i sig. Vi drack svagdricka. Vi fick en 10 liters "damejeanne" i veckan, det fick vi knappast visa. Vi hade bryggkunniga gossar som köpte jäst och socker och lät det stå till jäsning. Brygden kallades för "Lyra". Handlaren i byn hade nog aldrig sålt så mycket socker och jäst förut.

Permission

Vi var fem stycken soldater från Karlskronatrakten som fick permission några dagar. Det var omständigt att ta sig hem. Tåg från Torngård till Färjestaden. Färja till Kalmar. Tåg till Torsås och Östra Blekinge Järnväg till Karlskrona. Efter permissionen tog jag med mig min cykel. Två killar till hade samma tanke, Karl Österström tog med sig sin fiol och Einar Andrén från Sturkö tog med sig en skivstång. Vi kunde stundom leva ett riktigt "scoutliv" i den trista isoleringen. En del av oss tränade med skivstången. Cykeln hade jag mycket glädje av. Jag cyklade på mina fripass runt på södra Öland. Hälsade på mjölnaren i kvarnen på Torngård. Hästskrindor kom och det lastades och lossades. Jag gick upp i kvarnen för att se hur mjölnaren hällde i säden. Den blev grovmalen. Böndernas söner och drängar var inkallade på andra förband. De närboende bönderna förhörde sig på expeditionen om dom fick låna några män till att bärga höskörden. Vi blev tillfrågade om några var villiga. Vi var två man som anmälde oss. Det tog två dagar. Bonden körde med hästskrinna. Min kamrat och en dotter till bonden var på vallen och lastade höet, följde med till logen och kastade upp det. Där stod jag och ett fruntimmer och bar in höet.

Efter en tid stod säden mogen i skylar. Vi turades om på fältet och lärde oss ta två kärvar på tjugan när vi lastade. På logen staplade vi in dem stående på varandra tills tröskan var ledig. Vi hade pauser och fick god mat.

När vi fick kommisslönen fick vi kvittera ut två kronor per dag. Hur mycket kronor de behöll vet jag inte. Plötsligt en morgon upptäckte vi ett flygplan med kurs mot batteriet. Vi avlossade ett varningsskott. Planet fortsatte och vi riktade en skur med skott närmare planet men fortfarande ingen kursändring. Mätaren tog in avståndet direkt på planet och en ny skur fyrades av. Vi såg spårlysgranaterna, någon exploderade på eller vid planet. Det vände direkt och försvann, kanske lätt skadat. Batterichefen kom på morgonen från sitt hotell för att mottaga rapport. Flygplanet (bedömdes som ett tyskt spaningsplan)

siktades kl. 06.00, chefen hade hört skottlossningen och var mycket bekymrad över att han inte varit närvarande. Efter den incidenten låg han en vecka hos oss. Därefter återgick han till sitt bekväma hotellrum.

Hösten kom och Ölands järnvägsförbindelser lades ned. Stationshuset inreddes med spjällsängar till logement. En bemanning isänder fick ligga en vecka var i logementet över natten. Efter inomhus sömnen fick vi skyndsamt återgå till batteriet. Det var mycket skönt att få sova i en riktig säng, det var flera månader sedan. Stinsen såg moloken ut på grund av saknaden efter tåget och semaforen.

Hempermitterad

Våra 18 månaders militärtjänstgöring var slut, vi fick avlösning och blev hempermitterade. En muckarskiva ordnade vi i stationshuset. Några hade tagit med sig instrument så vi sjöng och spelade visor, gamla skillingtryck och muckarvisor samt Evert Taubeballader. (Befäl vid eldgivningen mot flygplanet var glasmästare Gustafsson från Karlskrona). Olle Emilsson från Aspö sjöng solo i följande visa:

*Vi sålde våra gårdar, gav oss sedan ut,
dit fåglarna bort flyga när sommaren är slut.
Dom kommer en gång åter när våren flyter fram,
men vi får aldrig skåda vårt kära fosterland.*

Det var en lättnad slippa bekymmer om batteri och tält. Vi blev körda till Färjestaden med lastbil och cyklarna med oss. Efter tågbyten och promenad kom vi till rustkammaren i **kasern "af Trolle"** i tron att vi skulle bli av med lumpen och få på oss våra magasinerade kläder. Någon riktig muckarglädje blev det inte. Vi fick behålla våra uniformer på oss. Ni får vara beredda att bli blixtkallade! Vi förmanades att vårda våra kläder och skor, inte slita dem i civilt bruk. Väskan med våra privata kläder fick vi bära hem uniformsklädda.

Mina föräldrar hade flyttat till **Borgmästaregatan 6** i en trerumslägenhet Jag delade rum med min yngre bror Nils-Elis som efter en tid ryckte in till exercis vid Kungliga Flottan. Min äldre bror Gösta läste underofficersskolan i ett rum. Arbetsplatsen på Artilleriverkstaden var utbyggd och nya maskiner uppmonterade samt truckar inköpta. Hylsbeställningar från Bofors till olika länder. Jag kände mig som anställd av Bofors. Det hade anställts för många okvalificerade arbetare. Flera svårplacerade 45 – 55 åringar kände jag igen från mina springpojksår.

Jag upptäckte handlare som slagit igen på grund av olönsamhet. Några avskedade biträden. Handlande Danielsson från Vallgatan arbetade vid en stor svarv. Gustav Rosell från Björkholmen besiktigade hylsor. Före detta vaktmästaren från Frimurarehotellet, Karl Abrahamsson betsade hyllor tillsammans med ett avskadat advokatbiträde. Handlare Nils Nilsson från Köpmangatan blev kontorist. Fiolspelande Julius Mårtensson som varit biträde i Eric Larssons speceriaffär kallade sig för tekniker? Han visade sin första månadslön för sin gamle chef som bara gapade av förvåning. En sådan lön hade han aldrig haft som bodknodd. Flera halvt originella personer som tidigare gått arbetslösa anställdes till lättnad för socialvården.

På frukostrasterna berättades händelser. En kamrat Nils Kjell Bris berättade om bönderna i hans hemtrakt hur svårt de hade att få gödseln att räcka till sina åkrar. Det var riskfyllt för fartyg att frakta hem konstgödsel. Några blev minsprängda eller bombade. Två drängar körde med var sitt oxspann till Gullberna pudrettfabrik efter gödsel. Transporten tog en hel dag. Många fastigheter var ännu omoderna med torrklosetter. Latrinet fraktades ut till pudrettfabriken ute i Gullberna där det genomgick en process och omvandlades till pulver (pudrett). Ytterligare en historia: Till Ronneby kom ett tåg med flyktigbarn från Finland med en adresslapp runt halsen som skulle visa vilken familj som skulle ha omsorg om de olika barnen. Det blev en villervalla innan barnen kommit tillrätta. När barnen var avlämnade stod många åskådare kvar. Polisen var med vid avlämnandet. Polisbefälet utbrast ironiskt om det är någon som inte fått något barn kan ni komma till mig så ska jag hjälpa er!

Älgjakt

En person berättade att två tonårspojkar hade kommit över ett jakt- gevär utan hane. De fick syn på en älg som stod i skydd bakom en mur. Den ene pojken siktade, den andre slog till patronen med en hammare. Älgen träffades och föll. Pojkarna sprang hem efter karlar som tog med sig yxa, krossade skallen och fick upp älgen på ett åkdon. I ett uthus flåddes, styckades villebrådet och delades ut i stugorna. Inälvor, huvud och hud grävdes omsorgsfullt ner. Länsmannen hade hört ett skott, gick runt och frågade folk om dom hört eller sett någon tjuvskytt. Folk hade ont om kött. Ingen hade hört något. Det fanns älgkött i varenda stuga i trakten. Det gjordes ingen större ansträngning att spåra upp tjuvskytten.

Vintern var sträng. Det blev bränslebrist. 1943 årsklass som mönstrade in kallades till tjänsteplikt på våren. (Studenterna undantogs.) De inkvarterades i baracker, fick smörgåsar och dryck med sig till skogen. Betalningen var 3:25 per kubikmeter. En kista för kolning betalades med 13 kr /kvm motsvarande 3 kubikmeter. Statsbidraget var 2 kr. Utrustning fanns. Kvoten som skulle avverkas var 500 kubikmeter. Maten fick huggarna själva betala. Det gick jämnt ut för de flesta. Ett par från verkstaden talade om när de kom tillbaka. Det var den sämsta skogen de skickades till. Brandskadad, ren uppröjning ibland. Lönen från föregående vecka hämtades vid avlämnande av stämpelkortet på fredagskvällen kontant. Detta ändrades senare till checklön. Det var litet kommers på lördagsfrukosten.

Det lottades ut böcker av en sparklubbskassör åt postsparbanken. Någon sålde honung, en skärgårdsbo kunde ha en sjöfågel, någon torsk eller ål till salu. Det gick åt. Det var många om buden. Ett spel hade vi som kallades "Nypet". Vi lade var sin verktygsbricka (arbetsnumret var ditstansat. Användes vid lån av verktyg) i en burk. Det var två vinster vid dragningen. Ett roligt oskyldigt spel. När isen bar huttnades det ål, ett arbetsamt fiske. Vattnet rann på armen när stängen drogs upp. Ålen frös till styva pinnar, man blev skinnflådd mellan tummen och pekfingeret. Jag provade på, på mina friskift någon gång.

När våren närmade sig var det lömskt ge sig ut på fisketur. Det var någon som skrek på hjälp vid "Degeskär". En militär satt ner i en vagg. Det såg kufiskt ut, benen och huvudet över iskanten. Han satt som i en vagg. Jag sköt stängen till honom så han fick grepp om järnet (Ijustret). En skridskoåkande pojke drog i benen så vi fick upp honom. Han var väldigt bekymrad, bad oss inte skriva in det i tidningen. Han kom antagligen från Rollösö eller Nätholmen (kanske bondpermission). Eftersom jag själv varit inkallad tillät aldrig mina solidaritets känslor att föra det vidare. Han gick iland bakom Saltö. Jag lade stängen på Brändaholm och gick iland vid Strandvägen. Där stod ambulans, polis och en brandbil. Någon hade sett oss och larmat. De frågade mig var han fanns. Jag svarade han har nog gått hem så jag gick därifrån. En lunchrast kom min mamma mot mig alldeles förtvivlad. Hon hade hör att en u-båtförsvunnit. Min yngre bror var inkallad vid u-båtsvapnet. Det var två u-båtar som opererade. **Ulven** och **Gripen** (nästa sida). Min bror låg på Gripen. Det var som bekant Ulven som gått på en mina. Vi kände oss lättade, men sorgsna, då Ulven ej hittades förrän alla var döda. Det var några av mina kamrater som var bland de omkomna.

Inkallelseorder

När jag kom hem till lunch 3-8-1943 hade det kommit en inkallelseorder. Jag skulle omedelbart infinna mig vid **Gullberna järnvägsstation**. Uniformen togs fram ur garderoben. När jag klätt mig gick jag till min arbetsplats och visade min mobiliseringsorder. Verkmästaren blev förvånad. Du arbetade ju i förmiddags?

Hur kunde du kallas in så fort? Jag förklarade att jag haft uniformen hemma. Färdbiljett var medskickad. Jag tog första tåget till Gullberna. En militärbil körde oss uppåt Alnaryd. Där var en depå. Vi fick byta ut våra blåkragade uniformer mot gråa, en ny modell. Batteriet stod uppställt. 15 cm-kanonerna utbytta mot 21 cm. Skodatrakterna mot Volvo med vinchar bak och i sidled. Karbinerna utbytta mot Musergevär. 3 st rörliga batterier utrustades.

1:a batteriet skulle ha manöver vid Skånekusten i trakten av Degeberga. Jag sjukmönstrade för mitt vänstra knä. Kamraterna talade om att batterichefen gjorde tecken åt doktorn "sim". Jag förstod inte varför. Det var ingen av oss som visat tendens till maskning eller simulation. Doktorn kände på knät. Skickade mig till Marinens sjukhus. Doktor Lindskog sa, den där skriver vi ut. Jag blev inte ens röntgad. Underläkaren tyckte jag borde skämmas som tog deras tid i anspråk. Efter manövern opererade vi längs Smålandskusten mellan Timmernabben och Bergkvara. Övningssköt på bogserade mål på sjön och i luften. Den 15-9-1943 var manövern slut. Det var en kort inkallelse jag hade haltat mig igenom. När jag arbetat en vecka sjukskrev jag mig för mitt knä. Varvsanställda blev inlagda på Marinens sjukhus. Det var samma läkare som skrev ut mig som simulant när jag låg inkallad. Nu röntgades jag. Hade en svår meniskskada och svamp och måste opereras, annars var det risk för att bli styvbent.

Romulus och Remus

Min bror Gösta som läst klart u-off skolan blev kommenderad följa med och köra hem inköpta jagare från Italien. ”Romulus och Remus”: De blev beslagtagna av engelsmännen samt innotade i en vik sedan minerade de utfarten. Efter diplomatiska skrivelser fick de köra därifrån efter en tid. Det påstods att de själva fick svepa rent från minor vid utfarten. Jagarna var i dåligt skick. De fick tas in i dockor för översyn.

Min ekonomi var reparerad. Jag har inrett min kolonistuga (nr 45) färdig då jag överaskades med en ny inkallelseorder 29-8-1944 till fasta batterier. Det blev Kungshall och en dubbelpipig 40 m/m pjäs. Jag fick uppleva flera överflygningar i Karlskrona. Det var mörkt. Vi såg lanternor från alla håll i luften. Det blev spärrelld från alla batterier. En patron fastnade i det ena eldröret. Bestämmelserna var att vänta viss tid innan vi fick försöka få ut patronen. Vi var ivriga att få igång skjutningen med båda eldrören igen. En av laddarna tog stängen direkt. Stötte med den i mynningen. Patronen dansade ut i hylsrännan, en ammunitionshämtare tog och kastade den utanför värnet. Det hände ingenting.

Det gick sämre för Hitlers arméer i öst. Vårt batteri lades ner. Vi fick avlösa hempermitterade från ett batteri på Söderstjärna. Där fick vi ligga till den 28-12 1944. Även detta batteri avvecklades. Amerika fällde atombomber över Japan. Det tog slut på japanernas erövringar. Kölden i Ryssland lamslog de tyska arméerna. De allierade ryckte fram mot Berlin. Freden slöts den 7 maj 1945.

Arbetstakten på verkstaden trappades ned, nattskiften drogs in. De sist anställda friställdes. Mest kvinnor. Beställningarna måste fullföljas trots freden. Argentinas beställning var på flera hundra tusen kronor. Där var en kontrollant som tillsammans med en Boforsingenjör synade tillverkverknigen (stickprov). De hyrde min stuga på Brändaholm. Jag agnade en långrev som vi kastade ut. Ål ville de inte ha. Abborrar att grillas gillade de. De fick låna min båt och metspö. En burk mask ordnade jag. De hade något sällskap. Litet kuckelimuck i fjorton dagar. Jag fick deras adresser. De ville jag skulle besöka dem. Mitt ungarliv tog snart slut, jag fick annat att tänka på.

Den gamla departementsindelningen togs bort. Driften övergick till bolagsform. Karlskrona Örlogsvarv blev Karlskronavarvets AB sedan Marinverkstäderna slutligen Kockum. Det gamla Pillemaset med sina Pillemasare har blivit historia. Beställningarna avslutades. Maskinerna monterades ner. Bofors behövde arbete till sin egen personal. Kvarvarande personal överfördes till andra arbetsuppgifter vid Maskinverkstäderna. Artilleriverkstaden lades ner och är nu ett minne blott.

Karl Almljung

PS. Vi slapp uppleva bombräder och invasioner. Helt skadelösa blev vi inte. Det började med Amarsjärvi då 44 st inkallade drunknade när en färja kantrade 1940. Tre jagare sprängdes på Hårsfjärden 1941. 30 man omkom (troligen genom sabotage). U-båten Ulven minsprängdes 1943. 30 man omkom. Flera av flottans män omkom genom olyckor vid desarmering av minor. Det var fler än 500 man militärer som omkom. Passagerarbåten Visby blev torpederad eller minsprängd. 84 personer drunknade. Många fraktbåtar utanför västkusten blev minsprängda. 1.374 svenskar miste livet.

Bland herrskap och tjänstefolk i ny bok

■ Nu släpps den senaste upplagan av den återkommande årsboken från föreningen Gamla Carlskrona.

Årets upplaga presenteras av Sten A. Petersson som berättar målande och utförligt om uppväxten på länsresidencet i Karlskrona under 1940-talet där hans far var anställd som betjänt.

– Det handlar om min uppväxt men det är inga memoarer, det är mer historia som jag tror folk känner igen sig i, berättar Sten A. Petersson.

Årets bok är föreningens hittills tjockaste med hela 264 sidor och 400 bilder. Den släpps i sammanlagt 600 exemplar och kommer bland annat säljas varje onsdag på föreningslokalen samt på nätet.

Foto: THOMAS PERSSON

Alla i föreningen hjälps åt med böckerna. Övan: Göran Mårtensson, Ingemar Fredriksson, Rolf Andersson, Sten A. Petersson och Rune Olsson.

Betjäntens pojke beskriver vardagen på länsresidencet.

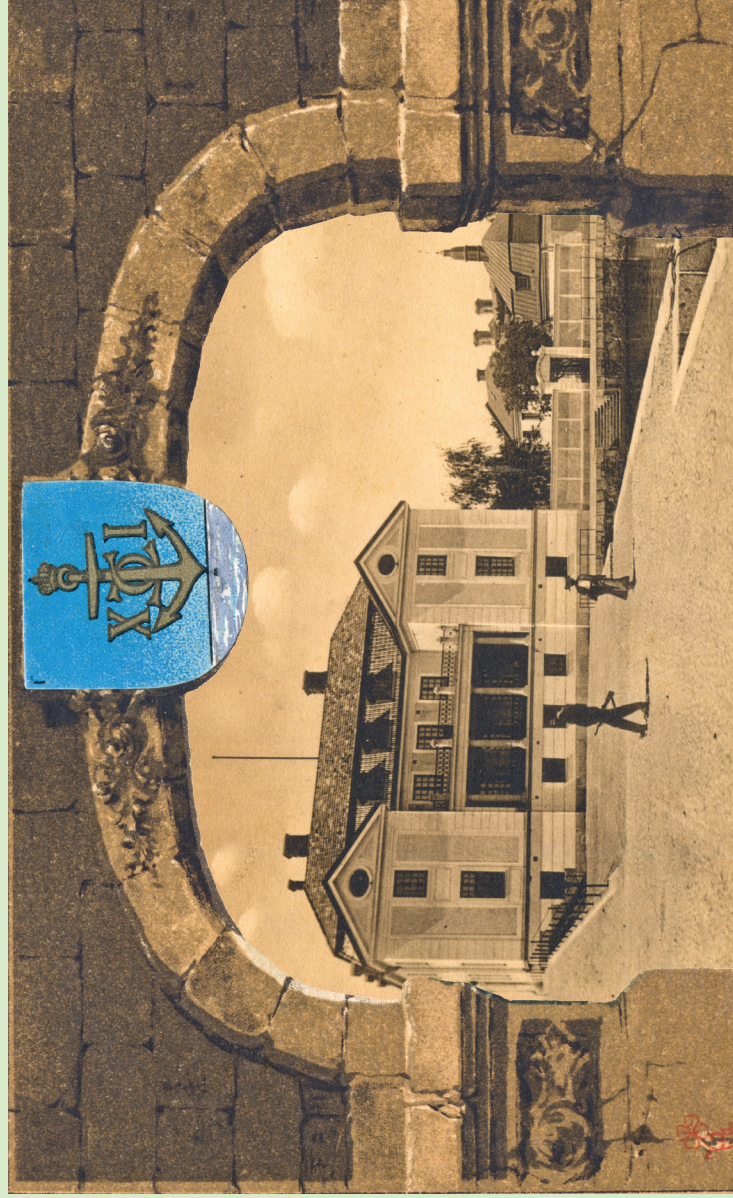
Ovanstående pressklipp från BLT är från pressvisningen strax innan 1:a advent. Det var länge osäkert om vi skulle bli klara med boken innan Jul. Men det gick! Sten A. fyller 264 sidor! med färgstarka, roliga beskrivningar om en tid som inte får glömmas bort. Skildringen om uppväxt och livet på Länsresidencet på 1940-talet och intressanta skeenden i Karlskronas historia, ackompanjeras av över 400 bilder.

Passa på och beställ av den begränsade upplagan antingen via vår hemsida www.fgc.nu, e-post till info@fgc.nu eller genom att ringa 0455-101 90.

Betjäntens pojke

Barndomsåren bland herrskap och tjänstefolk.
Karlskrona i en svunnen tid. Glimtar ur stadens historia.

Av Sten A. Petersson

Föreningen Gamla Karlskrona
Årsbok 2012